

УДК 94 (477.83–25) “14” : 929.7

ШЛЯХТА НА ЛЬВІВСЬКОМУ ПЕРЕДМІСТІ В XV ст. (З історії міжстанових відносин у Галицькій Русі пізнього середньовіччя)

Юрій ЗАЗУЛЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра історії слов'янських країн

Мета даної розвідки – дослідити роль Львівського передмістя у відносинах між різними станами в Галицькій Русі в XV ст. Пізньосередньовічна Польща, в складі якої знаходилася в цей час Галицька Русь, може бути охарактеризована як суспільство, де станова приналежність не була чітко визначена, а соціальні бар'єри між станами часто були розмитими. Аналіз документів купівлі-продажу шляхтою нерухомоті на Львівському передмісті дозволяє частково відтворити мережу соціальних зв'язків, що пов'язувала шляхту з представниками інших станів. Використані документи дають також можливість реконструювати фрагменти соціотопографії передмістя, яка демонструє відсутність чіткого соціально-просторового розмежування серед його мешканців. Дослідження засвідчує, що відсутність чітких міжстанових відмінностей було характерною ознакою соціальної структури населення передмістя.

Ключові слова: Галицька Русь, Львівське передмістя, шляхта, міжстанові відносини, соціальна мобільність, ідентичність.

Результатом сучасних студій над польським суспільством пізнього середньовіччя став докорінний перегляд попередніх концепцій формування та ролі станів у житті Польської держави XIV–XV ст.¹ Найважливіші положення цієї ревізії можуть бути сформульовані наступним чином. Характерними ознаками пізньосередньовічного польського суспільства були висока соціальна мобільність, інтенсивні міжстанові контакти та існування численних пережитків ранньофеодальних соціальних структур, які визначали певну

¹ Першим з критикою тези про існування станів у Польщі XIV–XV ст. виступив ще в 1920-х роках видатний польський медієвіст Казімеж Тименецький. На підставі аналізу відносин між різними соціальними групами, в основному на матеріалі пізньосередньовічного Мазовща, вчений прийшов до висновку, що “суспільство середніх віків все ще знаходилося в стадії творення і в кожному разі було дуже далеке від станового сформування” (*Tymieniecki K. Procesy twórcze formowania się społeczeństwa polskiego w wiekach średnich. Warszawa, 1921. S. 98*). Ревізія поглядів на пізньосередньовічне польське суспільство як станове знайшла своє продовження в польській медієвістиці останніх десятиліть, передовсім завдяки працям Генрика Самсоновича та Яцка Вєсьоловського (*Samsonowicz H. Społeczeństwo polskie XV wieku. Kręgi kulturowe i ich wzajemne przenikanie // Sztuka i ideologia XV wieku. Warszawa, 1978. S. 55–65; Ejusd. Relacje międzystanowe w Polsce XV wieku // Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Warszawa, 1982. T. 2. S. 244–265; Wiesiołowski J. Socjotopografia późnośredniowiecznego Poznania. Poznań, 1997; Ejusd. The Nobility in Town. Movements and Migration of the Nobility between the Village and Town in Poland during the 15th Century // Polish Medieval Nobility / Ed. A. Gąsiorowski. Wrocław, 1984. P. 255–296. Див. також: Russocki S. Średniowieczne kondycje i stany // Społeczeństwo Polski średniowiecznej. 1985. T. 3. S. 189–215*).

умовність станових поділів та плинність міжстанових бар'єрів. Значно важливішу роль, ніж станова приналежність, у цей час відігравали інші типи соціальних ідентичностей та ієрархій. Шляхетські привілеї, які протягом другої половини XIV та першої половини XV ст. сформулювали засади виняткового статусу шляхти в країні, не розглядаються тепер як головний доказ існування жорстких станових поділів у пізньосередньовічній Польщі. Вони трактуються лише як певна, створена пануючою групою, ідеологічна програма, яка мала насправді небагато спільного з реаліями польського пізнього середньовіччя і була реалізована лише протягом XVI ст.

Інтенсивні та різнопланові контакти між шляхтою і міщанством у Галицькій Русі були однією з найбільш характерних ознак відсутності чітко визначених кордонів між станами в цей період². У даній розвідці розглядається один з аспектів цих контактів, зокрема досліджується роль передмістя Львова у зв'язках шляхти з іншими соціальними групами. Джерельною підставою дослідження слугували відомості про участь шляхти в трансакціях нерухомістю (головно куплі-продажу) на передмісті, які містяться в актах Львівського гродського суду³. Ці відомості відносяться до періоду, починаючи від кінця 40-х років XV ст. (два акти за 1446 рр.) та закінчуючи початком XVI ст. (два акти за 1501 р. та один за 1506 р.). Загалом проаналізовано 38 угод, які стосуються шляхетської власності на передмісті, а вони становлять 47,5 % від загальної кількості 80 ідентифікованих трансакцій стосовно передмістя, виявлених в актах гродського суду.

Середньовічні передмістя були територією інтенсивних соціальних контактів, тереном, де спроби зберегти міжстанові бар'єри були, порівняно з самими містами, мінімальними⁴. Як своєрідна перехідна зона між сільською місцевістю та містом, передмістя являло собою тип соціального простору, який у багатьох моментах був опозицією до власне міських структур соціальної організації. Зокрема, як показують дослідження, мешканці міста та

² Дослідник львівського патриціату пізнього середньовіччя Юзеф Скочек був, напевно, одним з перших, хто звернув увагу на тісні відносини шляхти й міщанства як особливість соціальної структури польського пізнього середньовіччя. Проблема проникання представників львівського патриціату до складу шляхти він сформулював як головне дослідницьке завдання своєї роботи (*Skoczek J. Studia nad patrycjatem lwowskim wieków średnich. Lwów, 1929. S. 5–6*).

³ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie (далі – AGZ). Lwów, 1889. Т. XIV: Najdawniejsze zapiski sądów lwowskich 1440–1456 / Wyd. O. Pietruski i X. Liske; 1891. Т. XV: Zapiski sądów lwowskich od r. 1457 do 1500 / Wyd. X. Liske; 1901. Т. XVII: Najdawniejsze zapiski sądów grodzkich przemyskich i lwowskich 1469–1506 / Wyd. A. Prochaska. Треба зазначити, що львівські радецькі акти, які збереглися з другої половини XV ст., досить детально інформують про активність шляхти на теренах самого міста, однак включають лише незначну кількість записок (виявлено лише 8 угод), які вказують на передмістя як місце розташування шляхетської власності (Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у Львові), ф. 52 (Магістрат м. Львова), оп. 2, спр. 8). Відзначимо, що в багатьох записках Львівської ради соціальний статус особи не вказано. Наприклад, Блазій Сроковський, якому в 1481 р. Йоганн Фокс заставив свій город на передмісті (Там само. Арк. 445), та Юрій Мальницький, який у 1471 р. отримав у власність дім кравця Йоська (*Крип'якевич І. Матеріали до історії Львівської Русі (1460–1550) // Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали. Львів, 1994 [Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 2]. С. 107. № 17*), належали до шляхти, однак виступають в актах лише як *domini*, а не як *nobiles*.

⁴ Пор.: *Samsonowicz H. Relacje międzystanowe... S. 258–259.*

передмістя суттєво різнилися за рівнем доходів, професійною зайнятістю, належністю до цехів, можливостями здобувати освіту⁵.

У випадку Львова ці відмінності мали ще один вимір: передмістя Львова не творило єдиного правового простору, а поділялося на територію, яка належала безпосередньо місту (*suburbium civitatis*), та на так зване городське або старостинське передмістя (*suburbium castris Leopoliensis*). Джерела інформують головним чином про шляхетську власність на городськом передмісті. Це викликано, напевно, тим, що проаналізовані документи про діяльність шляхти на передмісті походять з актів старостинського городського суду. 24 з 38 згаданих вище городських записок стосуються шляхетської нерухомості, розміщеної на території саме старостинського передмістя.

Гродське передмістя (територія сучасного Підзамча) прилягало зі сходу до Замкової гори й було розташоване на північ від міських мурів та Краківської брами. Правдоподібно, саме тут знаходився центр старого княжого міста⁶. Населення гродського передмістя підлягало юрисдикції львівського старости. Відомий меморіал львівського старости Анджея Одровонжа від 13 вересня 1460 р., яким він зобов'язувався не порушувати прав Львова, перераховував кількість та професії гродських ремісників (*mechanici subcastrensi*), які за давнім звичаєм мешкали коло Львівського замку й підлягали владі старости⁷. У тому самому меморіалі згадується про те, що старости на свій розсуд осаджували на передмісті нових ремісників і таким чином створювали конкуренцію для міських цехів, що викликало невдоволення і протести міста. Одна із записок Львівського городського суду подає деякі деталі цього процесу осадження старостами нових ремісників. Згідно з текстом записки, Сецько, *cirothecarius* (?) *Ruthenus*, зобов'язувався давати старості Петрові Одровонжу кожного місяця упродовж трьох років певну кількість виробленої замші або вісім великих грошів, а також був позбавлений права продавати свою власність, якою володів під Львівським замком. У випадку його втечі, зазначається в записці, його майно переходило до рук львівського старости⁸.

Джерела фіксують також міграції селян з навколишніх сіл на терен передмістя. Старости очевидно сприяли цьому процесові, вирішуючи в такий спосіб загальну для економіки регіону проблему гострого дефіциту робочої сили. Про факти подібних селянських міграцій на передмістя дізнаємося з протоколів судових процесів між шляхтою–власниками таких селян, самими селянами та представниками старостинської адміністрації, які виступають на цих процесах як захисники селян. Наприклад, в одній із записок Львівського городського суду від 1445 р. повідомлялося про конфлікт між Яном Давидовським та Петром, селянином з Давидова, який *vadit et evasit sub dominum Regem* та на боці якого як прокуратор виступає львівський бургграфій Ян Висоцький. Характерно, що на наступному засіданні суду згаданий селянин фігурує вже як *Petrus de suburbio Leopoliensis olim de Dawidow*⁹.

⁵ Про відмінності між населенням міста та передмість на прикладі Познані див.: *Wiesiowski J.* Socjotopografia różnośredniowiecznego Poznania. S. 252–262.

⁶ Коротку характеристику гродського передмістя Львова подають: *Круп'якевич І.* Львівська Русь... С. 15; *Капраль М.* Населення Підзамча та деканату св. Йоана на передмісті Львова наприкінці 50-х – на початку 70-х років XVI ст. (за матеріалами фінансових документів) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 469–470.

⁷ AGZ. 1876. T. VI: Dyplomatarjusz / Wyd. O. Pietruski i X. Liske. S. 62–63. № XLI.

⁸ Ibid. T. XIV. S. 296. № 2290.

⁹ Ibid. S. 188. № 1493, 1497.

Передмістя як місце різнопланових та часто неконтрольованих міграцій створювало сприятливі умови для існування ніби на межі двох систем права, міського та гродського, певного числа мешканців, які залишалися до певного часу непоміченими для міської і старостинської адміністрацій та уникали виконання чи сплати повинностей на їхню користь. У 1501 р. львівський міщанин, вірменин Лазар, власник двох будинків на передмісті, визнав перед гродським судом, що ніколи не платив з цієї власності жодного податку й не виконував на користь замку жодних робіт¹⁰. Коли ж Лазаря запитали, чому й на якій підставі так вчинив, то він відповів, що земельну ділянку, на якій розміщені вказані будинки, купив у певної вдови, яка, що важливо, *similiter nunquam aliquid solvebat nec laborabat*. Як можна судити з тексту записки, рішенням старости власність Лазаря була конфіскована на користь короля.

Згідно з текстом іншої судової записки, передмістя постає таким собі тереном, сприятливим для розвитку “тіньової економіки”, де укладалися угоди та торгували товарами, за які ані місто, ані королівські митниці не отримували жодного прибутку. У 1498 р. львівський митник Ян Домбрувка звинуватив теребовельського міщанина Яна в завданні збитків львівській митниці. Міщанин був звинувачений у тому, що не *in foro publico*, як личить пристойному купцеві, але “потаємно і по-зłodійськи на передмісті, на теренах, від міста (Львова. – Ю. З.) віддалених, позаду дворища каштеляна калішського, купив товар, який не представив на митниці”, і вивіз його до свого маєтку, знехтувавши гродське й міське право¹¹.

Аналіз даних про соціальне становище учасників угод купівлі-продажу нерухомості на Львівському передмісті дає образ соціального простору, в якому перетиналися і взаємодіяли інтереси різноманітних соціальних груп і в якому відмінності в соціальних позиціях та статусах осіб не відігравали суттєвої ролі в щоденних контактах. Зі згаданих 38 угод у 10 обидві сторони угоди представляли шляхетський стан. Соціальний та етнічний склад групи осіб, які виступали партнерами шляхти в угодах, але не належали до шляхетського стану, виглядає наступним чином: мешканці передмість, які в актах угод фігурують як різного роду ремісники або євреї (по 9 разів, у тому числі подвійні угоди, про які йтиметься нижче), особи без чітко визначеної соціальної позиції та вірмени (по 3-рази). Двічі в угодах зі шляхтою в ролі контрагентів зустрічаються львівські міщани, по одному разу – мельник з передмістя та особа з поза меж Львова – *providus* Василь Маркушович з Дроздовичів, щоправда, пов’язаний із Львівським передмістям через свого брата, кравця Глібка, після якого отримав у власність будинок на передмісті¹².

У деяких випадках це були неодноразові контакти. Наприклад, дід, яким володіла Дорота Жовтанська після єврея Сувеля, брата дружини іншого єврея – Дахна, був пізніше проданий Доротою та її чоловіком Петром Мальвагорою з Жовтанець представникам цієї ж єврейської родини – єврею Михайлові, який був зятем або чоловіком сестри (в записці він фігурує як *gener*) вже згаданого Дахна¹³. Ще один подібний приклад – це контакти Якуба Солютка, рибалки (*piscator*) з передмістя, який двічі, у 1454 та 1457 рр., заставляв свій будинок Мартинові Романовському¹⁴.

¹⁰ Ibid. T. XVII. S. 454–455. № 3749.

¹¹ Ibid. T. XV. S. 351. № 2653.

¹² Ibid. S. 201. № 1590.

¹³ Ibid. T. XIV. S. 387. № 2937.

¹⁴ Ibid. S. 401. № 3041; T. XV. S. 22. № 145.

Наведені в документах Львівського гродського суду описи розташування об'єктів угоди, які вказують імена та соціальну позицію власників прилеглих будинків, засвідчують найрізноманітніші в соціальному плані сусідства. Наприклад, дім, куплений Добеславом з Карснич у Дерслава з Березця у 1456 р., лежав *inter domos Ioskoni sartoris et Ahron Iudei*¹⁵; куплений у 1468 р. кравцем Стецьком будинок, що до того належав Павлу Бужинському, був розміщений між будинками шляхтичів Влодка Білецького й Дерслава з Березця¹⁶; один з проданих у 1485 р. львівським підстаростою Станіславом Малджиком будинків знаходився *penes Bohdan Coczelnyk ex una et Hubka Iudeum partibus ex altera*, а інший у 1486 р. – *in platea Iudeorum [...] inter domos Iudei Iagnia ex una et Hithko sutorem sitam*¹⁷. Важливо відзначити, що ця риса соціально-просторової організації передмістя поширювалася не тільки на рядову шляхту, але й на можновладство, яке володіло там нерухомістю. Так, у 1497 р. сусідом калішського каштеляна Анджея з Шамотул був львівський лікар, єврей Ісачко, а познанського каштеляна¹⁸ – єврейський купець Йосип¹⁹. Пізніше, у 1499 р. як сусід того ж Анджея з Шамотул, згадується Сенько, піп Юривський, який продав свій будинок якійсь Марусі Карповій²⁰.

Відсутність чітких соціальних розмежувань у соціотопографії передмістя та спільні економічні інтереси зумовлювали спільні виступи представників різних соціальних груп у ролі свідків чи поручителів при укладенні угод. Наприклад, продаж Богданом, котлярем з передмістя, свого будинку шляхтянці Катерині, вдові Анджея Білини з Репенева, відбувався за участю знаного львівського патриція Миколая Арнаста. Саме у львівському будинку останнього Богдан мав передати Катерині привілеї на куплену нею нерухомість²¹. Якуб Германовський, який згадується як власник будинку на передмісті²², фігурує в 1501 р. серед групи *arbitres*, головно ремісників, які примирили міщанина Матвія Поспеха з його зятем, ремісником з передмістя Станом²³. Інший приклад – це продаж у 1450 р. міщанкою Єленою та її дочкою Ядвігою, дружиною гродського возного Миколая, будинку й саду іншому гродському возному – Янушові. Свідками цієї угоди виступила група шляхти – Вінцентій Хохловський, Ян Висоцький, Добко з Журавниці, Бартоломей Пірка з Долинян, Добко з Карснич, Дерслав з Березця²⁴. Що важливо, ці свідки з-поміж числа шляхти, так само як і

¹⁵ Ibid. T. XIV. S. 333. № 2568.

¹⁶ Ibid. T. XV. S. 88. № 630.

¹⁷ Ibid. S. 227, 235. № 1773, 1826.

¹⁸ Познанським каштеляном у 1474–1500 рр. був Ян Остроруг (*Urządniczy wielkopolskie XII–XV wieku. Spisy / Oprac. M. Bielińska, A. Gašiorowski, J. Łojko. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1985. S. 142, 194*).

¹⁹ AGZ. T. XV. S. 339, 355. № 2557, 2676.

²⁰ Ibid. S. 381. № 2879. Однак найбільш несподіваний приклад таких сусідств походить не з передмістя, а з території самого Львова, що вказує швидше на подібність, ніж на відмінність соціотопографії міста та передмістя в цьому аспекті. Одна із записок львівської радецької книги повідомляє, що в 1468 р. львівський католицький архієпископ Григорій продав два свої будинки єврею Юді. Ці будинки, що важливо, знаходилися на Єврейській вулиці й були розташовані поміж будинками євреїв Хобота та Гашеля – факт досить цікавий, враховуючи традиційну антисемітську настанову пізньосередньовічної католицької церкви (ЦДДА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 8, арк. 157).

²¹ AGZ. T. XV. S. 42–43. № 275.

²² Ibid. T. XVII. S. 454–455. № 3749.

²³ Ibid. S. 454. № 3744.

²⁴ Ibid. T. XIV. S. 296. № 2288.

міщани-возні, були урядниками старостинської адміністрації, співробітниками та клієнтами львівського старости Петра Одровонжа²⁵. Таким чином, перед нами цікавий приклад групи, об'єднаної на основі спільної професійної діяльності, клієнтарних залежностей та місця проживання, а не за принципами приналежності до одного стану.

Деякі з умов, на яких відбувалися трансакції, свідчать, що придбана нерухомість на передмісті слугувала шляхті як місце тимчасового перебування під час візитів до Львова, а не як постійне помешкання. Наприклад, угода щодо продажу будинку кравцю Стецькові Павлом Бужинським у 1468 р. зберігала за останнім *in dicta domo ad tempora vite stacionem alias stawaneye cum equis et curru*²⁶. Ще більш промовистим щодо призначення придбаного будинку є документ, згідно з яким Мартин Романовський отримав у заставу будинок Якуба Солютка: *ita quod dum ipse Martinus in Leopolim veniret, extunc stabulum alias stanye equis suis et cameram pro servandis rebus suis dare deberet*²⁷.

Часта зміна власників деяких об'єктів нерухомості, можливо, також відображає нестабільний, тимчасовий характер перебування багатьох учасників угод з-поміж шляхти на території передмістя. Показовим у цьому плані може бути історія будинку, розташованого, як уточнюється в одній із записок, *in suburbis civitati et porte Leopoliensi equitando versus Cracoviam, que domus est sita sub alto castro inter domos generosos dominorum de Romanow et Wlodkonis de Byelka*. Протягом 1445–1476 рр. власники цього будинку змінювалися щонайменше п'ять разів. У 1445 р. Ян Куликовський продав будинок Миколаєві Бесковському з Оглядова²⁸. У 1451 р. будинок вже мав іншого власника – Петра Бранецького, який віддав його в заставу Сціборові з Вишні²⁹. Будинок, очевидно, був викуплений назад Бранецькими, оскільки в 1476 р. Петро Бранецький разом із синами продав його кравцю Андрейкові³⁰. Такий швидкий перехід власності відомий також і з інших записок. Фелікс Балучинський продав у 1491 р. дім, куплений свого часу у львівського підвояводи Станіслава, своєму племінникові Рафалові Балучинському, який, у свою чергу, майже відразу перепродав його за таку саму ж ціну єврею Соломонові³¹. Характерно, що за деякий час згаданий Ф. Балучинський знову з'являється в джерелах як власник нерухомості на передмісті³². У 1491 р. Петро Голомбек із Зимної Води купив у чоботаря Альберта Гідка дім і за кілька місяців продав його львівському єврею, лікарю Ісачкові³³. Подібно діяв Дерслав з Березця, який у 1452 р. продав Добеславові з Карснич свій дім, розташований *sub alto castro Leopoliensem eundo de Leopoli ad molendinum Regale molendinatoris Stephani inter domos Ioskonis sartoris et Ahron Iudei*³⁴. У 1468 р.

²⁵ Про руську клієнтелу Одровонжів, у тому числі урядників старостинського апарату, див.: *Wiliamowski M. Familia dworska Piotra i Andrzeja Odrowążów Sprowskich, wojewodów i starostów ruskich // Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu / Red. K. Ożog i S. Szczur. Kraków, 2000. S. 273–322.*

²⁶ AGZ. T. XV. S. 88. № 630.

²⁷ Ibid. S. 22. № 145.

²⁸ Ibid. T. XIV. S. 232. № 1846.

²⁹ Ibid. S. 323. № 2492.

³⁰ Ibid. T. XV. S. 188. № 1497.

³¹ Ibid. S. 290. № 2176, 2177.

³² Ibid. T. XVII. S. 536. № 4251.

³³ Ibid. T. XV. S. 288–290. № 2165, 2179.

³⁴ Ibid. T. XIV. S. 333. № 2568.

Дерслав з Березця згадується при купівлі кравцем Стецьком нерухомості в Павла Бужинського, цього разу як власник вже іншого, сусіднього із Стецьковим, будинку³⁵.

Щодо персонального складу шляхти-власників нерухомості, то найчастіше в угодах фігурують представники родин Зимноводських (5 разів), Балучинських (4 рази), Куликовських та Романовських (по 3 рази). Можна виділити дві найчисленніші групи шляхти із загального числа (32 особи) відомих нам учасників трансакцій шляхетського походження (ще 6 осіб з-поміж шляхти згадуються як власники будинків на передмісті, однак серед актів Львівського гроду не збереглося угод про торгівлю нерухомістю за їхньою участю). Перша група – це особи, чій головній земельній масти знаходилися недалеко від Львова (Ян і Петро з Куликова, Петро і Дорота з Жовтанців, Микита з Дублян, Мартин і Петро з Романова, Миколай з Зубри, Ян і Петро Голомбки з Зимної Води, Юрій з Мальчиць, Фелікс і Рафал з Балучина, Якуб з Германова, Влодек з Білки, Струмило). Друга група – це шляхта, яка була пов'язана зі Львовом через виконання нею функцій у системі шляхетського самоврядування та старостинської адміністрації (Петро Бранецький, Сцібор з Вишні, Фелікс Балучинський – у різний час львівські земські судді й підсудки; Ян Лисаковський, Станіслав Малджик і Ян Дідушицький – львівські підстарости; Петро з Зимної Води та Добеслав з Карснич – львівські бургграфії; львівський підвоєвода Станіслав).

Передмістя, з огляду на вищевказані особливості своєї соціальної структури та відносин, також відіграло роль матримоніального ринку, де укладалися шлюби між особами, які мешкали там і належали до різних станів. Наприклад, Анна, дочка шляхетного Петра Дичека, була дружиною шевця з передмістя Альберта Гидка, який у 1497 р. записав Анні дім, куплений у якогось Харка³⁶. *Famosa et nobilis* Маруся Садкова з передмістя була жінкою шляхтича Василя з Гоциславичів³⁷. Климко Зашковський, зем'янин з Городоцького повіту, був одружений з Маською, дочкою Івана Колодея, руського священника з передмістя³⁸. Діяльність згаданого Климка на передмісті – це чи не єдиний знаний нам з проаналізованих джерел випадок переходу зі шляхетського, хоча й неповноправного, в інший соціальний статус. У пізніших записках з 1481 та 1494 рр. Климко Зашковський виступає вже як руський священник з передмістя³⁹.

Інші представники шляхти, котрі володіли нерухомістю на передмісті, були пов'язані шлюбними зв'язками із львівським міщанством. Так, Станіслав Малджик був одружений з Малгожатою, дочкою львівського патриція Петра Німанда⁴⁰, Петро Зимноводський – з дочкою львівського мельника Стефана. Дочка цього ж П. Зимноводського Барбара була видана за Миколая, сина відомого львівського міщанина Миколая Арнаста⁴¹. Миколай Арнаст був також споріднений з іншою шляхетською родиною з-під Львова: його дочка Катерина вийшла заміж за Миколая Давидовського⁴². Дружиною Юрія з Мальчиць була львівська вірменка Белка⁴³.

³⁵ Ibid. Т. XV. S. 88. № 630.

³⁶ Ibid. S. 337. № 2540.

³⁷ Ibid. S. 252. № 1925.

³⁸ Крип'якевич І. Матеріали до історії Львівської Русі... С. 105. № 6.

³⁹ Там само. С. 113–114, 124. № 48, 99.

⁴⁰ Skoczek J. Studia nad patrycjatem lwowskim... S. 68.

⁴¹ Ibid. S. 50.

⁴² ЦДДА України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 8, арк. 436 (Акт полюбовної угоди між братами Миколаєм і Арнастом та їх сестрою Катериною, дружиною Миколая Давидовського).

⁴³ AGZ. Т. XIV. S. 287. № 2225.

Згадки про шляхетську нерухомість на Львівському передмісті можна віднести до найбільш поширених слідів активної присутності шляхти на теренах Львова⁴⁴. Шляхетські міграції на територію Львівського передмістя становили невід'ємний елемент життя передмістя та міста наприкінці середніх віків. Вони відображали інтенсивність міжстанових відносин та високу соціальну мобільність, характерні для суспільства Галицької Русі того часу. Як місце постійних зустрічей представників різних соціальних груп, передмістя нівелювало станові поділи та послаблювало існуючі соціальні бар'єри. Ця особливість соціальної структури львівського *suburbium* була також відображена в соціотопографії передмістя, характерною ознакою якої була відсутність соціально-просторового розмежування серед мешканців.

⁴⁴ Важко встановити, чи концентрація шляхетської нерухомості саме на старостинському передмісті залежить лише від характеру та змісту проаналізованої джерельної бази, чи також пов'язана в якийсь спосіб з обмеженнями шляхетських прав володіти нерухомим майном на території безпосередньо Львова. Шляхта, яка набувала нерухомість у Львові, автоматично підпадала під норми міського права. Передовсім це стосувалося підданні шляхти-власників міської власності всім міським повинностям, що закріпив документ короля Владислава II Ягайла від 17 березня 1420 р. (AGZ. 1873. T. IV: *Dyplomatarysz / Wyd. O. Pietruski i X. Liske*. S. 104–105. № L). Ця норма використовувалася, хоча не знаємо наскільки регулярно, в щоденній практиці. Про це свідчить документ купівлі міської власності Фредериком Гербуртом у 1436 р. у Малгожати, вдови Домініка Мингельбея (Ibid. 1875. T. V: *Dyplomatarysz / Wyd. O. Pietruski i X. Liske*. S. 82–83. № LXVII). Шляхтич зобов'язувався виконувати всі повинності *ad similitudinem aliorum civium Leopoliensium contra dicionibus quibuslibet proculmotis*. Іншим моментом, який суттєво обмежував права Ф. Гербурта на набуту власність було те, що він мав право продати свій будинок лише львівським міщанам, і нікому іншому. У 1444 р. ця умова, у дещо зміненому вигляді, напевно з ініціативи самих міщан, стала предметом окремого королівського декрету. Згідно з документом короля Владислава III від 18 липня 1444 р., вся нерухомість у Львові, яка переходила в руки шляхти або духовних осіб у вигляді спадків, мала бути продана представникам міщанського стану протягом одного року (Ibid. S. 140–141. № CIX). Шляхта, однак, ставала власниками міської нерухомості також іншими шляхами, що дає підстави сумніватися в ефективності цих заходів Владислава III. Львівські радецькі акти свідчать, що в другій половині XV ст. представники шляхетського стану постійно виступали як кредитори львівського міщанства та власники міщанської нерухомості, яка переходила до їхніх рук як застави в обмін на фінансові позики. Як наслідок ця проблема опинилася в центрі королівської уваги і в наступному столітті. З огляду на це, вибір шляхтою передмістя для реалізації власних інтересів у місті не був очевидно пов'язаний з вищезгаданим міськими законодавчими актами, оскільки, як бачимо, шляхта досить впевнено чулася в межах Львова, незважаючи на спроби міщан обмежити шляхетську присутність.

**THE NOBILITY IN L'VIV'S SUBURBAN AREAS IN THE XVth CENTURY
(From the History of Inter-Estate Relations in Late Medieval Galician Rus')**

Yuriy ZAZULIAK

The Ivan Franko National University of L'viv, the Chair of Slavonic Countries History

The aim of the present study is to explore the role of L'viv's suburban areas in the relations between representatives of various social groups and estates in the Late Medieval Galician Rus'. Late Medieval Poland, which included Galician Rus' at that time, can be described as a society in which categories denoting town people, noblemen, and peasants were not consistently applied and where the social barriers between estates were very often blurred. An analysis of the documents of nobles' purchases of properties, located on the territory of the suburban areas, allows us to examine the web of social ties between the nobles and members of other social groups. The examined documents also give us an opportunity to reconstruct fragments of the spatial and social organization of the region, revealing the lack of strict social segregation among its inhabitants. The study demonstrates that the context of the vague distinctions amongst social groups was highly relevant to the social structure of the region's population.

Key words: Galician Rus', L'viv's suburb, nobility, inter-estate relations, social mobility, identity.

Стаття надійшла до редколегії 27.04.2001

Прийнята до друку 15.10.2001